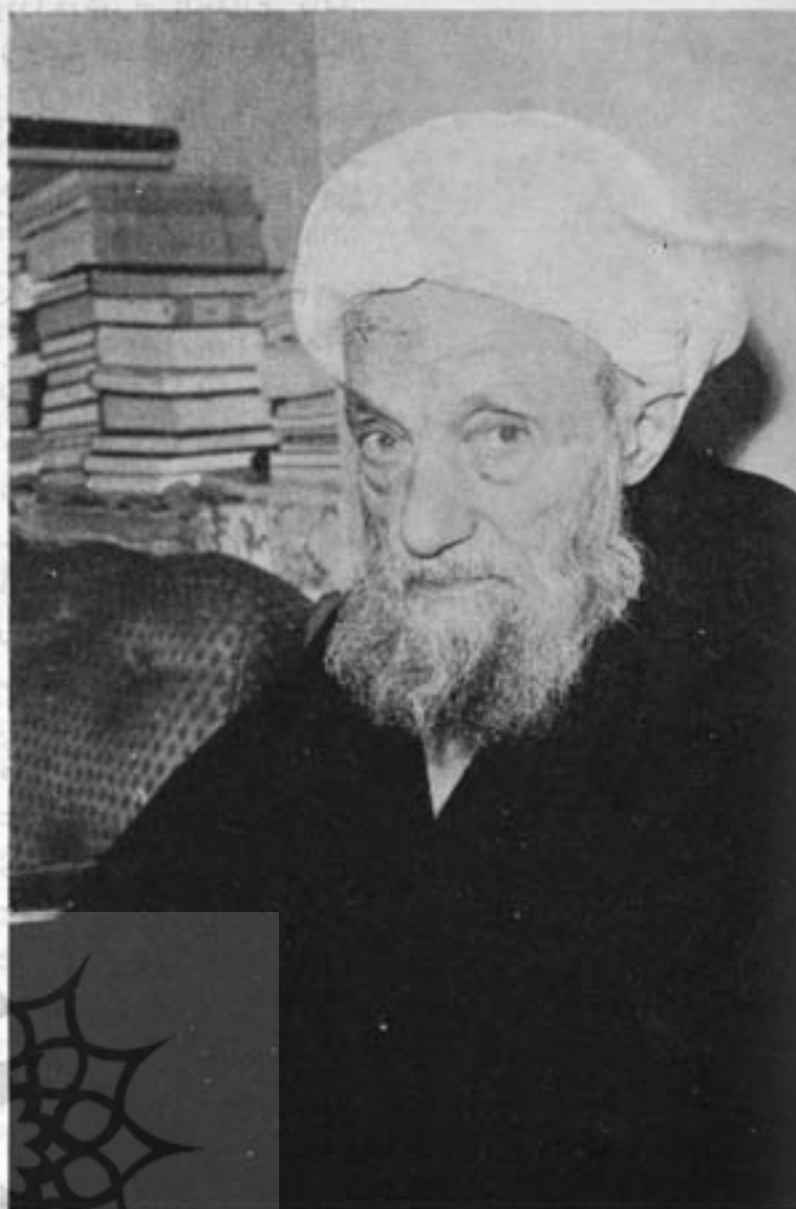

چهره های درخشان

روح احوال و آثار

حاج شیخ آقا بزرگ تهرانی

نسب - در تاریخ یازدهم ربیع الاول سال ۱۲۹۳ هجری قمری در یکی از خانه های نزدیک سه راه دانگی کوی پامنار تهران متولد شده است . پدرش مرحوم حاج علی تهرانی متوفی بسال ۱۳۲۴ قمری از بازرگانان و روحانیان تهران بود و کتابی در تاریخ واقعه دخیات بفرسی نوشته که هم اکنون نسخه آن در نجف موجود است . از این کتاب در (جلد ۳ س ۲۵۲ ذریعه ذکرى رفته است) .

فرزندان - : وی دارای چهار پسر و چهار دختر میباشد . پسران او به ترتیب سن عبارتند از :

- ۱ - علینقی منزوی دبیردانشگاه تهران ۲ - احمد منزوی دبیر ستانهای تهران
- ۳ - دکتر محمد رضا منزوی دکتر دامپزشک ۴ - مهندس محمد تقی منزوی .

تحصیلات - شیخ آقا بزرگ تحصیلات مقدماتی خود را در شهر تهران و مدارس دانگی پامنا و فخریه (خان مروی) نزد شیخ محمد حسین خراسانی و شیخ محمد معزالدوله پبایان رسانید. اصول فقه را نزد سید عبدالکریم مدرس لاهیجی و سید محمد تقی تنکابنی و شیخ محمد تقی پسر حاجی شیخ عباس نهاوندی، منطق را نزد میرزا محمود قمی، فقه را نزد میرزا محمد تقی گرگانی و حاجی شیخ علی نوری ایلمکانسی، ریاضیات را نزد میرزا ابراهیم زنجانی آموخت.

در بیست سالگی (۱۳۱۳ ه. ق) برای تکمیل تحصیلات به عراق رفت و تا (سال ۱۳۲۹ ه. ق) در نجف از محضر حاجی میرزا حسین نوری متوفی (۱۳۲۰ ق) و ملا علی نهاوندی و شیخ محمد طاهای نجف (متوفی ۱۳۲۳ ق) و آقا سید مرتضی کشمیری متوفی (۱۳۲۳ ق) حاجی میرزا حسین خلیلی متوفی (۱۳۲۶ ق) آخوند ملا محمد کاظم خراسانی متوفی (۱۳۲۹ ق) حاجی سید احمد حائری تهرانی و شیخ محمد صالح آل طعمان بحرانی و میرزا محمد علی چهاردهی متوفی (۱۳۳۴ ق) و آقا سید محمد کاظم یزدی و آقا میرزا محمد تقی شیرازی متوفی (۱۳۳۸ ق) و شیخ الشریعہ اصفهانی (۱۳۳۹ ق) شیخ موسی بن جعفر کرمانشاهی و سید ابوتراب خوانساری و شیخ علی کاشف الغطاء متوفی (۱۳۵۰ ق) و سید حسن صدر (۱۳۵۴ ق) استفاده کرده و از کلیه این اساتید اجازه اجتهاد دریافت نموده است و مخصوصاً تقریرات درس مرحوم آخوند خراسانی را مینوشت و از شاگردان میرزا ایشان محسوب بود. در مبارزات مشروطه خواهان شرکت داشته و در این باره کتابی بنام «**المدنیة والاسلام**» منتشر کرده است.

پس از فوت مرحوم آخوند (۱۳۲۹ ق) به کاظمین رفت و بتشویق استاد اخیر خود آقا سید حسن صدر به تتبع و تحقیق پرداخت و بالاخره برای آنکه خاطری آسوده و فراغت بیشتری داشته باشد شهر سامراء را انتخاب کرد و شروع به تألیف کتاب ذریعه نمود. و اکنون پنجاه و شش سال است که بجمع آوری فهرست کاملی از تمام آثار قلمی شیعه از قدیمترین ازمینه تا با امروز سرگرم تتبع میباشد. برای اینکار مؤلف محترم در این مدت تمامی کتابخانه‌های عمومی و خصوصی عراق عرب و بیشتر کتابخانه‌های معتبر ایران را دیده و تقریراً هم بسوریه، مصر، فلسطین و حجاز کرده و اغلب فهرستهای کتابخانه‌های ترکیه، هند و برخی از فهرستهای اروپائی را از نظر گذرانده است.

وی در سنین اولیه پیش از پرداختن به تألیف عظیم خویش در حوزه علمیه نجف بتدریس فقه و اصول و کلام برای طلاب علوم دینی جمعی و انفرادی مشغول بوده است. وی شیعه اثنا عشری و دارای طریقه اصولی میباشد.

مؤلفات : ۱- الذریعه الی تصانیف الشیعه : این کتاب تاکنون در هفده جلد بترتیب زیر بچاپ رسیده و منتشر شده است. **گاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی**

جلد اول = به سال ۱۳۵۵ ق. در نجف چاپ شد و در سال ۱۳۵۶ ق. منتشر گردید این جلد شامل سه مقدمه است. در این کتاب ۲۶۵۸ کتاب معرفی شده است که در ضمن آنها بیش از هشتصد اجازه از اجازات علمای شیعه که بهترین نمودار رجحان اسناد و طبقات علما میباشد ذکر گردیده است.

جلد دوم = به سال ۱۳۵۶ ق. در نجف منتشر شد و در آن تعداد ۲۰۴۵ کتاب معرفی شده است در این مجلد حرف الف پبایان میرسد.

جلد سوم = در سال ۱۳۵۷ ق. در نجف منتشر شد. در این مجلد تعداد ۱۹۱۸ کتاب معرفی شده است و مشتمل است بر حروف ب و پ فارسی و مقداری از حروف تاء. **گاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی**

جلد چهارم = در سال ۱۳۶۳ ق. در تهران توسط فرزند شیخ آقا علی نقی منزوی چاپ و منتشر گردید این مجلد مشتمل بر ذکر تعداد ۲۳۵۴ کتاب است که در ضمن آن هفتصد تفسیر از تفاسیر شیعه معرفی شده است.

جلد پنجم = آذر ۱۳۲۴ شمسی در تهران از طبع خارج شد. این مجلد مشتمل بر حروف تاء، جیم و چ فارسی است و ۱۳۱۴ کتاب را معرفی کرده است. از این مجلد به بعد حواشی و تعلیقاتی نیز از فرزند مؤلف آقا علی نقی منزوی - علاوه بر تصحیح کتاب -

افزوده شده است .

جلد ششم = در ۱۳۲۶ شمسی تهران در ۴۱۲ صفحه بچاپ رسید. این مجلد محتوی معرفی ۲۴۷۳ کتاب است. ۷۶۳ کتاب حدیث معرفی گردیده که منابع حقوق شیعه است و اکثر آنها در سده دوم و سوم هجری قمری تألیف شده است و ۱۲۸۳ حاشیه را نیز معرفی می نماید که نمودار کار علمای قرن دهم است .

جلد هفتم = بسال ۱۳۲۹ ه . ش . در ۳۵۲ صفحه در تهران مطبعه مجلس چاپ شده و ۱۴۱۷ کتاب را معرفی کرده است و بدان حرف حا و خا با انجام میرسد .

جلد هشتم = بسال ۱۳۳۵ ه . ش . در ۳۵۴ صفحه در مطبعه مجلس تهران چاپ شده محتوی حرف دال جز دیوانها است. بخشی در معرفی تاریخ دائرة المعارف نویسی و فصلی در تاریخ داستان سرائی در ایران و تاریخچه دعا نویسی و تاریخچه تقویم در این مجلد قابل دقت است .

جلد نهم - این جلد در چهار مجلد و اختصا در دبه شعرا، و به ترتیب حروف تخلص شاعران مرتب گشته. مجلد چهارم این بخش مشتمل بر فهرست اسباب و مثنویهای شاعران مذکور در چهار مجلد است .

جلد دهم = در سال ۱۳۳۵ ه . ش . در ۲۷۲ صفحه در تهران چاپخانه مجلس طبع شده است و حاوی معرفی ۸۸۵ کتاب است . بخشی در تاریخ رحله (سفرنامه) و بخشی در ردود مذهبی میباشد .

جلد یازدهم = این مجلد به سال ۱۳۳۷ ه . ش . در ۳۴۶ صفحه با تصحیحات و اضافات فرزند مؤلف علینقی منزوی در چاپخانه مجلس به چاپ رسیده است . در این مجلد تمام رساله ها که بحروف الفبا مرتب است آمده تا پایان حرف راء چاپ شده است . در آن ۲۵۴۲ کتاب معرفی شده است .

جلد دوازدهم = این مجلد شامل حروف «زاء» و «سین» میباشد که در تهران به چاپ رسیده است .

جلد سیزدهم = بسال ۱۹۵۹ میلادی در نجف در ۴۵۵ صفحه بچاپ رسیده و حاوی نام ۱۴۷۷ کتاب است . این مجلد از اول حرف «شین» آغاز شده و مقداری از شروع را در بردارد و تحت نظر مؤلف طبع گردیده است .

جلد چهاردهم = بسال ۱۹۶۱ میلادی در نجف در ۲۸۸ ص تحت نظر مؤلف چاپ شده است در آن ۲۵۷۳ کتاب معرفی گردیده و بدان حرف «شین» پایان یافته است .

جلد پانزدهم = بسال ۱۳۸۴ ه . ق . در تهران چاپ شده حاوی معرفی ۲۳۹۴ کتاب است این مجلد شامل تمام حروف «صاده» «ضاده» و «عین» میباشد .

جلد شانزدهم = این مجلد شامل حروف «غین» و «فاء» میباشد که به تصحیح دومین فرزند مؤلف احمد منزوی در تهران بچاپ رسیده است .

جلد هفدهم = به سال ۱۳۴۶ ه . ش . در ۳۰۰ صفحه زیر نظر احمد منزوی بطبع رسیده که تا یکماه دیگر منتشر میگردد .

۴ - طبقات اعلام الشیعه

مؤلف متجاوز از پنجاه سال است که به تتبع و تحقیق در بدست آوردن شرح حال و آثار بزرگان گذشته شیعه و دانشمندان ایران مشغول میباشد، که هر یک در زمان خود ستاره درخشان عالم اسلام بوده اند. این کتاب را در یازده بخش برای علمای یازده قرن - از قرن چهارم تا چهاردهم - تقسیم کرده است و علمای هر قرن را به ترتیب حروف تهجی مرتب نموده و برای هر قرن نامی نهاده است . و همه این یازده بخش را تحت عنوان «اعلام الشیعه» آماده طبع نموده است . تا کنون پنج مجلد آن به چاپ رسیده است . نام مجلدات یازده گانه به ترتیب زیر است :

۱ - نوابغ الروافی رابعة المات .

۲ - اذاحة الحلك اللامس فی القرن الخامس .

- ۳- الثقاۃ العیون فی سادس القرون .
- ۴- الانوار الساطعة فی المائة السابعة .
- ۵- الحقائق الراهنة فی تراجم اعیان المائة الثامنة .
- ۶- ضیاء اللاحق فی عباقرۃ القرن التاسع .
- ۷- احیاء الدائر من مآثر اهل القرن العاشر .
- ۸- الروضة النضرة فی علماء المائة الاحدی بعد العشرة .
- ۹- الکواکب المنتشرة فی القرن الثاني بعد العشرة .
- ۱۰- الکرام البررة فی القرن الثالث بعد العشرة .
- ۱۱- نقباء البشر فی القرن الرابع عشر .

سه مجلد از نقباء البشر از سال ۱۳۷۳ ق . تا سال ۱۳۸۱ ق . در نجف به چاپ رسیده و دو مجلد از الکرام البررة از سال ۱۳۷۴ ق . تا ۱۳۷۷ در نجف چاپ شده است .

۳ - مصفی المقال فی مصنفی علم الرجال .

این کتاب مشتمل بر شرح حال متخصصین شیعه در فن تاریخ و رجال از قدیمیترین ازمنه تا کنون است . در این کتاب شرح حال قریب شصت نفر از بزرگان ذکر شده که هر کدام از آنان اقلاً یک کتاب در علم رجال یا تاریخ تألیف کرده اند . این کتاب را فرزند دوم مؤلف احمد منزوی تصحیح کرده و در سال ۱۳۳۱ در ۶۲۶ ستون به چاپ رسانیده است .

۴ - توضیح الرشاد فی تاریخ حصر الاجتهاد .

این کتاب در تاریخ مذاهب اجتهاد و چگونگی پیدایش مذهب تقلید عمومی و سد باب اجتهاد به روی شیعه و تخصیص و انحصار بدون جهت حق اجتهاد بچهار نفر در نزد اهل سنت و جماعت است . این کتاب را مؤلف بنام یکی از علمای موصل بنا بر درخواست خود او نوشته و ذکر آن در جلد چهارم (ذریعه صفحه ۴۹۳) آمده است . این کتاب خطی است .

۵- تنفیذ قول العوام بقدم الکلام .

این کتاب راجع است به یکی از مسائل کلامی متنازع فیہ در دوره عباسی .

۶ - النقد اللطیف فی نقی التحریف عن القرآن الشریف .

این کتاب را در دفاع از استاد بزرگوارش حاجی نوری صاحب «فصل الخطاب فی تحریف الکتاب» به رشته تحریر درآورد . در آن حاجی را از قول به تحریف به معنی تغییر و تبدیل تبرئه میکند و از طرفی تحریف بمعنی تنقیص را با ادله تاریخی اثبات مینماید این کتاب را فرزند مؤلف علینقی منزوی بفارسی ترجمه کرده است .

۷ - هدیه الرازی الی المجدد الشیرازی .

این کتاب در شرح حال مرحوم میرزا محمد حسن شیرازی و چگونگی حوزه علمی آن زمان و علت انتقال وی از نجف به سامراء تألیف شده است .

۸ - الاسناد المصفی الی آل المصطفی .

این کتاب گزیده ایست از «مصفی المقال» که در آن فقط از کسانی که در طریق روایت خود ایشان واقع شده اند نام برده شده است . در نجف بسال ۱۳۵۶ ق . بچاپ رسیده است . مؤلف آناری هم راجع بانساب و چند ترجمه و تلخیص از کتب دارد که همگی پیش از سال ۱۳۲۹ قمری تألیف شده است .

حاج شیخ آقا بزرگ تهرانی
و علامه محمد قزوینی

۹ - شرح حال شیخ طوسی : که هم بصورت مقدمه در آغاز کتاب تبیان وهم جداگانه
بچاپ رسیده است .

مآخذ ومدارك تحقيق :

۱- مقدمه جلد اول الفدیعه به قلم میرزا محمدعلی اردوبادی .

۲- تفسیر التبیان تألیف شیخ طوسی .

۳- راهنمای کتاب سال چهارم شماره ۶۵ .

۴ - خدمتگزاران عالم کتاب صفحه ۵۰ .

۵ - مؤلفین کتب چاپی خانبا با مشار .

۶ - ریحانة الادب تألیف میرزا محمد علی تبریزی مشهور به مدرس .

۷ - فهرست کتابهای چاپی عربی تألیف خانبا با مشار .

۸ - مصاحبه با آقای احمد منزوی فرزند دوم مؤلف .

شوشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

رتال جامع علوم انسانی